

MARTON VERA

Molnár Gál Péter: Olvasópróba

Már a tartalomjegyzék elolvasása felkelti az érdeklődést: Gobbi, Horváth Teri, Latinovits, Márkus, Mensáros, Mezei a kötet szereplői.

A szerző állásfoglalását, „színvallását” e váltogatás is tükrözi. Van ezekben az egymástól nagyon is különböző pályát befutó színészekben valami közös: nyugtalan, örökké kereső, örökké elégedetlen, önmagukat mindig magasabb szinten kifejezni akaró művészek.

Az emberi-művészi hitvallást keresi, és a vállalás küzdelmes, nehéz útját mutatja fel színészportréiban a szerző. Ezt tartja legfontosabbnak Latinovits izgalmas, sokoldalú művészetében: az emberi állásfoglalást, ami minden alakítása mögött meghúzódik. Megmutatja ezt a „vállalást” olyan művész esetében is, aki zseniálisan bújjik el a színészi maszk mögé. Gobbi Hilda majd háromszáz szerepét idézi fel, és részletesen felsorolja a művésznő mozgalmas életének eseményeit. Meggyőzően bizonyítja, hogy Gobbi életének minden mozzanata emberi-művészi állásfoglalás. Szenvedélyes lobogás, teljes intenzitás minden szerepében: legyen az főszerep vagy néhány mondatos epizód, Ödri Otthon vagy irodalmi ankét. Horváth Teriről szóló tanulmányának fontos megállapítása, hogy mennyi politikus van alakításaiban, milyen „sűrített állásfoglalás” egy-egy színészi pillanatában.

A tanulmányok nem egy-egy színésze-ről szólnak csupán, a portré kapcsán egy-egy színész-nemzedék, színésztípus vagy színészi alkotói módszer problémáit is részletesen elemzi a szerző.

Gobbi és Horváth Teri esetében szereptípusokkal foglalkozik. Ez segíti abban, hogy pontos áttekintést adjon Gobbi Hilda több mint háromszáz szerepéről. Horváth Terinél ezzel a módszerrel arra a rendezői kényelmességre hívja fel a figyelmet, ami a szereposztásban, a színészek beskatulyázásában nyilvánul meg.

Rámutat arra, hogy miben rejlett Gobbiék színészgenerációjának forradalmisága az „Ortgitt-egylettől” a gyakran rendőrségi ügyvé váló

irodalmi matinéig, de arra a másfajta forradalmiságra is, amit Horváth Teriék nemzedékének berobbanása jelentett a magyar színházi életbe.

Horváth Teriék parasztbrázolását elemezve foglalkozik a színészi sablonnal, bizonyos sablonok szükségességével és bizonyos határon túl a színészetet megbénító hatásával is.

A Latinovits-portréban *színésztípusról*, típusokról beszél. A különböző színésztípusoknak megfelelő intim színház és provokáló színház kapcsán állást foglal a gondolkodásra késztetű, kételkedést ébresztő, aktivizáló színház mellett.

Márkusról szóló tanulmányában *egy szereptípus* megközelítésének és birtokbavételének adja élvezetes elemzését, megmutatva azt is, hogy mikor lesz egy természetes, magától értetődő alkotói módszerből modorosság.

A Mezei-portréban is felmutat egy típust, egy „jellegzetes magániszínházi jelenséget”, a régi értelemben vett sztárt.

A Mensáros-tanulmányban - többek között - a színházi értelemben vett egyéniségről: a szuggerálás képességéről beszél.

A kötet legfőbb értéke az a *rendkívüli érzékenység*, élesség és szemléletesség, amivel a *művészi alkotó folyamatot* vizsgálja. Kitérő megfigyelőként villantja fel az első, öltözőbeli pillanatokot, amikor a színész a maszkkal, parókával, kosztümmel együtt kezdi magára ölteni a figurát, és az első színpadi pillanatokot, melyek során mechanikus, külső eszközökkel, fizikai cselekvések láncolatával veszi birtokba a szerepet, és kezdi el színpadi életét. Érzéketlenül tárja fel a színészi átélés, a teljes feltárlkozás megdöbbentő pillanatait - a színész ösztöneinek működését pszichiáteri aprólékossgal és élességgel elemezve. Kísérlet tesz arra - színikritikákban ez rendkívül ritka jelenség -, hogy az irodalomtól független, „tisztá” színészi játékot tegye vizsgálat tárgyává.

A kötetben szereplő színészek között vannak olyanok is, akiknek botrányaival, zajos eseteivel, szeszélyeivel gyakran foglalkoznak színházon belül és színházon kívül is. Molnár Gál Péter nem „csemegézik” ezekkel a históriákkal, és nem is hallgatja el őket; azt mutatja meg, ami e „szokatlan” magatartás mögött van: azt a gyötrelmes, szorongásokkal, félelmekkel teli állapotot, amibe a színész az alkotás során belesodródhat.

Nem a legjobban sikerült részei a könyvnek azok a „kitérők”, amelyekben - a portrék kapcsán - egy-egy színházelméleti problémával foglalkozik. Ezek az esztétikai vagy színháztörténeti fejtegetések nem függetlenek ugyan a művész

életétől és alkotói módszerétől, de néha túlságosan is messzire elkanyarodnak, hosszadalmas és unalmas magyarázatokká dagadnak. Ezekből sem mindig hiányzik az eredetiség (a már említett színészi sablonról, a tragikumeszmény megváltozásáról, a színházi értelemben vett modernségről például rendkívül érdekesen ír), de itt a kevesebb mindenképpen több lett volna. Egyrészt feleslegesen terheli meg a kitűnő művészportrékat ezekkel a tanulmánykötetbe jobban illő írásokkal, másrészt meg kell elégednie néha a felszínes, ötletszerű magyarázatokkal is.

A könyv műfaját nehéz volna meghatározni, nem megszokott színészportrék, nem életrajzok és nem tanulmányok gyűjteménye. A szerző „színész-novelláknak” nevezi írásait - tulajdonképpen ez sem találó, ehhez nincsenek elég jól felépítve, megszerkesztve. De ebben a szabálytalanságban is van valami jó. Hangvételben, stílusban, felépítésben rejlő különbözőségükkel rendkívül jellemzőek és a színészek alkatahoz rugalmasan simulóak ezek az írások.

Egyik színésznél néhány sorban fog össze szerepekben gazdag éveket, s egy másiknál két oldalt szentel egy mondat interpretálásának.

Az adatokkal, tényekkel, szerepekkel zsúfolt Gobbi-portrén átsüt a színésznő lobogó szenvedélye, életerejé, nehezen fékezhető indulata. Latinovitsnál a már mottóul választott versidézzel megüt egy rendkívül találó s az öngyötrő színészre rendkívül jellemző alaphangot.

Lehet vitatkozni Molnár Gál Péter kritikai megállapításaiival, bizonyos művészi jelenségekről adott értékeléseivel, bőbeszédűségével és szertelenségeivel, de nem lehet elvitatni érzékenységét, átélő képességét, őszinteségét, lelkiismeretességét és mindenekelőtt a színház iránti szeretetét.

Utazás a városi folklór körül

Jan Kalina: A kabaré világa

Gondolat, 1968.

Ez a könyv líraian tárgyilagos védőbeszéd egy nyolcvanéves perben a kabaré művészi rangjának elismertetéséért, s egyúttal vád mindazok ellen, akik e műfajt - akár mint művelői, akár mint befogadói - a művészet világának periferiájára kívánták toloncolni.

A szlovák szerző, aki hazájában a kabaré-művészet egyik gyakorlati művelője, látványos, vidám utazásra hívja olvasóját. Gyanútlan belefedkezésünkből csak jóval később eszmélünk: nem anekdotagyűjteményt, hanem kis színház-történetet kaptunk.

A könyv kétféle érdeklődésű olvasótábor igényeit elégíti ki. Egyfelől a kabaréművészet iránt történelmileg érdeklődő szakmai közönség számára felvonultatja azokat a műhelyeket, ahol e műfaj csiszolódott, gazdagodott; felvillantja azokat a nemzeti sajtóságokat, amelyek tartalmában és formai megnyilatkozásaiban egyaránt alakították ezt a jellegzetesen nagyvárosi élményből születő műfajt.

A széles közönség számára e színház-történeti csemege azzal válik érdeklődésre számot tartó olvasmánnyá, ahogyan a színház-tudós száraz adataiból életre kel egy mozgókéony, indíttatásában, megvalósulásában, színeiben és hangulataiban sokszínű, szuverén világ.

A szerző a kabaré bölcsőjétől, Párizsból indul, és nyomon követi a „ragály” terjedését Münchenben, Berlinen, Közép-Európán, a Szovjetunióan át hazájáig. E hosszú utazás eredményeként a gyakran lenézéssel kezelt és még gyakrabban romantikus nosztalgiát ébresztő bárók, kávéházak, kocsmák, pincék, kis színházak és diákklubok elfoglalják helyüket a művészet térképén.

A könyv szerzőjének érdeme, hogy a humor széles skáláján biztos kézzel üti le azokat a hangokat, amelyek egy-egy nép életében a kabaré meghatározó hangszínévé váltak. Adataiban ott gyöngyözik a francia kabaré csípős pezsgése, és benne feszül a német kabaré szorongásaiból születő sötét tónusú speciális humora is. Szelíd